

KUINKA TAMPERE SAI ASUKKAITA

Kun Sääksmäen Metsäkansan Partalan rusthollin emännälle Kreeta Erkontyttarelle syntyi v. 1803 kuudes lapsi, poika, olivat saunassa lapsensaajaa auttamassa olleet eukot yhteen ääneen huutaneet lasta siinä käännellessään: "Tästä pojasta tulee sotaherra, hänen selkensä yli kulkee komentohihnan kuva. Tästä lapsesta emäntä saa vielä paljon kunnia." Suomen sota syttyikin v. 1808, se kesti vain vuoden, eivätkä sen vaikutukset paljon ulottuneet pienen Kustaan maailmaan.

Partalan lapset olivat älykkäitä, kirkonkirjojen mukaan he lukivat kinkeillä sekä suomeksi että ruotsiksi. Aluksi he olivat kotitalossa töissä, ja sitten he joutuivat muihin taloihin emänniksi ja vävyiksi. Kun Kustaan vuoro oli lähtä v. 1823 siis 20 vuotiaana Urjalaan Joelan taloon vävyksi, annettiin hänelle mukaan kontti, jossa oli hopeaesineitä. Se oli hänen perintöosuutensa Partalasta. Kerrotaan Kreeta-äidin silloin itkeneen, ei vain poikansa lähtöä, vaan myös erään toiveensa sortumista. Komentohihna oli muuttunut kontin kannikkeeksi.

Ei siinä kylliksi. Kreetan täytyi nähdä vielä sekin, että Kustaa hävitettiin Joelasta, joutui monen vaiheen kautta ns. Vanhaan Kyttälään Tampereen vierelle Hatanpään kartanon maille asumaan. Hän oli siellä niin kutsuttuna numerotorpparina. Kyttälä oli siihen aikaan Messukylään kuuluva kyläpahanen. Vanha Kreeta eläi noihin aikoihin toisen poikansa Leonardin luona Lempäälässä, Herralan Liuhalla. Varmaan kuuluivat vanhan äidin korvissa pahalta sanat, joita sukulaisten kesken toistettiin: "Siitä Kustaasta kun piti tulla sotaherra, kun sillä oli se kuva selässä, mutta se tarkoittikin sitä, että vaikka Kustaa oli syntynyt rusthollin poikana,

niin hän joutui "tolppariksi" ja kantoi selässään eväskonttia taksvärkkiin mennessään." Eikä äiti voinut puhua mitään puolustukseksi. Varmaankin hän oli haudannut ylpeät unelmansa pojastaan jo aikoja sitten jättäessään tämän kangastuksien maan v. 1847 80-vuotiaana.

Kustaa Erkinpojan mennessä Joelaan kotivävyksi oli talon tytär Greta Lisa ainoastaan 18-votias ja hyvin kaunis. Häntä sanottiinkin Joelan kauniiksi Kreetaksi. Isäntä, Juha Matinpoika, oli hyvin viinaan menevä mies, ja emännällä, Anna Pertuntyttäreellä, oli täysi työ pitäessään häntä vähänkin aisoissa.

Kun taloon oli tulossa lukukinkerit, oli Anna-emännällä taas kova huoli kaiken onnistumisesta. Hän oli kovin touhunut, sillä kinkerit oli suuri tapaus. Täytyi kestitä pappia, lukkaria ja muuta kinkeriväkeä. Oli hankittu kahvia ja sokeria, oli tehty lahtia, oli valmistettu uunipaistia ja leivottu. Hyvissä ajoin oli pantu sahtia, ja piti olla suunauvukset parhaille vieraille, mutta viinakaapin avaimet olivat visusti emännän taskussa. Kaiken piti olla hyvässä järjestyksessä. Greta Lisa oli jo silloin naimisissa Kustaan kanssa. Hänen piti hoitaa tarjoilu naapurin tyttären avulla.

Ajatuksissaan Anna-emäntä käveli kellarille, pitäisiköhän sahtia vielä maistaa. Kellarin lukko rasahti oudosti. Anna otti astian ja päästi kaljaa. Sitä tuli kumman laimeasti, ja se näytti saksaiselta. Anna maistoi sahtia ja oli saada halvauksen. Hirvittävä totuus alkoi selvitä hänelle. Sahti oli juotu miltei kaikki.

Saadessaan jälleen liikuntakykynsä Anna ryntäsi tupaan. Hän muisti aikiä selvästi, että isäntä oli viime aikoina rallatellut ja nauraa hekottanut, ja että vävykin oli halunnut vetää sormikou-



Kun taloon oli tulossa lukukinkerit, oli Anna-emännällä taas kova huoli kaiken onnistumisesta.

kua rengin kanssa. Voi tuhannen tuhatta! Anna tempaisi pirtin oven auki. Ei kehtään. Pakarissa laitteli tytär Greta Lisa illallista. Anna silmäsi vimmoissaan kamareihinkin. Tyhjiä olivat. Porstuan nurkassa oli uuni luuta. Sen Anna tempaisi käteensä, ja harppoi pihalla kuin vihainen noita kurkistaen ulkorakennuksiin ja talliinkin. Oli tultu jo metsältä kotiin, mutta miehiä ei ollut missään. "Äijä se halvattu nauta, se pistämätön sika, on tämän tehnyt! On mennyt väärällä avaimella kellariin, se rosvo", kuului Annan mekastus ulkoa. "Ja mukana on ollut Kustaa, se koltiainen, mokomakin leppäkerttu. Jalkapuuhan molemmat! Mutta kun minä heidät löydän, eivät he vähiin aikoihin terveeseen suuhun syö."

Miehet olivat kuitenkin kadonneet kuin haamut. Saamaton, puhevikainen renkipoika selitteli tallissa: "Isäntä -äs-i panna -auroja hevoselle, meni itte

-ai -ylille. -ustaata en ole nähny." Anna paiskasi tallin oven kiinni ja meni pirttiin. Greta Lisa vei kuppeja pöytään. Hän pysähtyi ja katsoi äitiään. "Jaa mitä ovat tehneet?" "Juoneet kinkerisahdin. Että minun pitää elää tällainen päivä. Kuinka nyt enää keritään tekemään uutta? Ja että minun täytyy seistä rovestin edessä sellaisen ihan uuden kaljan kanssa. Sitä häpeää." Kyyneleet pursuivat Annan silmistä: Äkkiä hän huomasi. "Mitäs sinäkin siinä ölväilet. mene paneman maltaita hautumaan, tehdään heti uutta: Ja kaikkia sinäkin kokoilet kun tuon Kustaankin:" "Mutta itsehän te kehoititte", yritti Greta Lisa. "Älä vastusta vanhempaasi!" kiljaisi Anna. Olisit ollut huolimatta tuollaista turilasta, leppäkerttua. Ja mene jo!"

Enempää ei tarina tätä kaljamurhenäytelmää jatka, sillä Kustaa, joka siellä Hatanpään numerotorpassaan tätä lastenlapsilleen kertoili, päätti juttunsa sa-

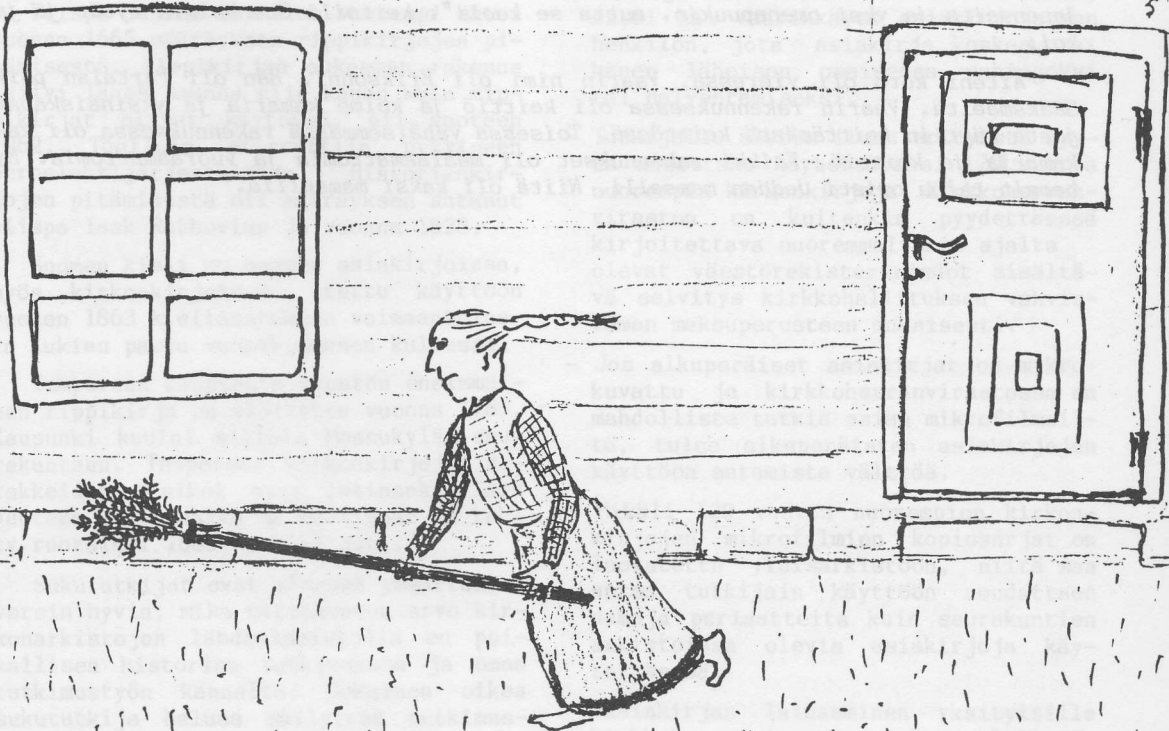
nomalla: "Emme me sinä päivänä syöneet terveeseen enempää kuin sairaaseenkaan suuhun. Me olimme sen myrskyn ajan piilossa kopissa, jonne lanta luotiin tallista, ja kuuntelimme siellä mekastusta. Sieltä me menimme metsään ja sen kautta naapuriin, jossa vietimme iltaa muina miehinä. Yön olimme tallin parvessa.

-Niin, kyllä Anna oli turski muija, täytyy myöntää. Jos olisi saanut elää ja pitää ohjakset käsissään, eipä olisi jouduttu pois Joelasta. Mutta äijä, se pisti viinapäissään puumerkinsä joka paperiin. Niin menivät talot ja tavarat. Eikä minustakaan ollut paljon mihinkään, ja kovin nuorikin olin sinne Joelaan tullessani, vasta kahdenkymmenen, ja tuo Kreeta Liisakin oli melkein lapsi vielä ja sellainen pehmeä. Ei ollut niinkuin äitinsä", puheli Kustaa.

Greta Lisa, lempeä mummu, oli kuunnellut miehensä juttua ja lisäsi vielä: "Ei minun äitini ollut kova, hän oli

vain sellainen ylpeä. Kun meiltä kuoli niitä lapsia pieninä niin paljon, kuusi minua nuorempaa sisarusta, oli äidilläni tapana pitää hyvät hautajaiset. Komeat olivat tarjottavat ja vieraita paljon. Kyyneltä ei näkynyt äidin silmissä, kun hän hautausmaalle lähdettäessä istui rattailla isän rinnalla pieni arkku sylissään. Arkipäivän tultua hän puuhasi kuin ei mitään olisi tapahtunut. Kun kerran myöhemmin olin pistäytynyt naapurissa hämyn pyhää viettämässä ja palasin kotiin, näinkin että koko asuinrati oli pimeänä, eikä navetassakaan näkynyt tulta. Säikähdin kovin ja riensin juoksujalkaa kotiin. Olisikohan äiti tullut sairaaksi. Siellä pimeässä pirtissä hän istui yksinään kädet helmassa. Kun kysyin hänen vointiaan, hän vastasi: "Voin aivan hyvin. Istun tässä vaan muistellen niitä poismenneitä. Kun niitä pieniä tulee niinkin monta vain heti pois lähteäkseen, tuntuu kuin ihminen riisuttai-

Porstuan nurkassa oli uuniluuta. Sen Anna tempaisi käteensä, ja harppoi pihalla kuin vihainen noita ...



KAU STENBÄCK, NÄSI

siin tyhjäksi jo täällä ollessaan. Minullakin on nyt syli tyhjä ja sydän tyhjä. Mutta elettävä tämä elämä on." Hän huoautti, nousi ja sytytti tulen.

Mutta sai minun äitini maallisen armon. Hänen ei tarvinnut nähdä, kuinka me hävisimme Joelasta, miten lähdimme kotalasta maailmalle. Hän oli kuollut jo viittä vuotta aikaisemmin, kätkeyty koptitäjän multiin."

Unto Kanerva: Messukylän histori II
luku Vanha maantie:

Seuraavaa taloa omisti muurari Matti Stenholm. Hän ja hänen vaimonsa vanhemmat olivat Kyttälän rakentajia jo 1850-luvun puolivälissä.

"Meillä oli neljä huonetta ja keittiö. Rappuja oli kaksi. Toisesta rapusta mentiin kahteen kamariin ja toisesta keittiöön ja kahteen kamariin. Meillä ei ollut pakaria. Toltilla oli iso pakari ja siellä me kävimme paistamassa. Ulkokuonerakennuksessa meillä oli sauna. Melkein joka mökissä oli sauna. Isä oli rakentanut talon jo ennen naimisiin menoaan. Hän oli ostanu jonkun vanhan rakennuksen ja tuonut sen kaupunkiin. Perunaa ja lanttua kasvo pihassa. Pihassa oli myös koivu, karviaismarjapensaita ja yksi omenapuukin, mutta se kuoli", kertoi Stenholmin tytär ja jatkoi:

"Äiteni koto oli vieressä. Vaarin nimi oli Eriksonni. Hän oli Partalan poikia Sääksmäeltä. Vaarin rakennuksessa oli keittiö ja kolme kamaria ja yksinäiskamari, josta käytiin keittämässä keittössä. Toisessa vähäisemmässä rakennuksessa oli kaksi kamaria ja keittiö. Kaikki rakennukset oli maalaamattomia ja vuoraamattomia. Myöhemmin taloa omisti Jeddän mamselli. Niitä oli kaksi mamsellia."

Kustaa Eerikinpoika oli äitini isä.

Äitini Ellen Invenius on kirjoittanut kertomuksen muistiin pääasiassa tähtinsä Amanda Östermanin kuvauksen mukaan. Tämä on syntynyt 18.5.1865 Messukylässä, kuollut 15.3.1943 Tampereella.

